

A / jel (ferde vonal) és a kettőspont használata az orvosi nyelvben

Az írásjelek alkalmazása az orvosi szakirodalomban sem más, mint az írott köznyelvben; egy-egy árnyalatnyi eltérés azonban itt-ott fellelhető. A helyesírás szabályzat alapvetően egyértelműsíti az írásjelek használatát, vannak kötelezőségi szabályok, valamint választható formák, és sokszor az írásjelekkel határozottabbá tehetjük, jobban felhívhatjuk a figyelmet mondandónk lényegére (lásd részletesen Laczkó–Mártonfi 2004: 291–293; Keszler 2004). Ezt az orvosi szakirodalom nem használja ki eléggé.

FERDE VONAL A / jel általában vaglyagosságot, választó mellérendelő viszonyt fejez ki két szó vagy szórész (szó/szórész) között, ezért nevezzük a vaglyagosság jelének. A / jelet mindig szóköz nélkül írjuk a szavak vagy a szórészek között. A ferde vonal a sor végén elválasztójelként is használható:

szó/
szóköz

A / jel számokkal társítva osztást vagy törtszámot is kifejez. Osztás jelölésére keskeny szóközzel (thin space) írjuk: $8/2 = 4$; a törtszámnál értelemszerűen nincs szóköz $8/4 =$ nyolc negyed, igényes szedéssel: $\frac{8}{4}$.

Az orvosi-biológiai közleményekben sokszor találkozunk a ferde vonallal az ún. együttes viszony kifejezőjeként: *szerin/treoninkináz* egység, *taxol/cisplatin/vinblastin* kezelés stb. Ez nem megfelelő használat. A magyar helyesírás szabályai készül 12. kiadása az együttes (és vagy köz/között) viszony kifejezésére megengedi, elsősorban a szaknyelvekben, a nagykötojelet: *szerin-treoninkináz egység, taxol-cisplatin-vinblastin* kezelés. A / jel a *szerin/treoninkináz egység* szerkezetben is a vaglyagosságra utal, tehát *szerin*egység vagy *treoninkináz*egység, itt azonban a vaglyagosság nem képzelhető el. Hasonlóan a *taxol/cisplatin/vinblastin* kezelés azt fejezi ki, hogy *taxolkezelés* vagy *cisplatinkezelés* vagy *vinblastinkezelés*. Megtévesztő ezekben az esetekben a kiskötojel alkalmazása is (*szerin/treoninkináz-egység*), hiszen az ún. harmadik mozgósabály szerint kell a rögzítés során eljárni: eszerint a / jeles szerkezetek utótagjait különírjuk.

- HPV6/11 fertőzések (HPV6-fertőzések vagy HPV11-fertőzések)

- HPV16/18 DNS (HPV16-DNS vagy HPV18-DNS)
- *activin/inhibin* család (*activincsalád* vagy *inhibincsalád*)
- *ellenanyag negatív/pozitív* (*ellenanyag-negatív* vagy *ellenanyag-pozitív*)
- *TGF/activin* alcsalád (*TGF-alcsalád* vagy *activinalcsalád*)
- *GRB2/GAB* jelviteli úton (*GRB2* vagy *GAB* jelátviteli úton)
- *sejthártya egyesülés/fúzió* (*sejthártya-egyesülés* vagy *sejthártyafúzió*)

Előfordul, hogy a szó szerkezetek választó viszonyának kifejezésére is alkalmazzuk a / jelet; ilyenkor igényes szedésben a keskeny szóközt érdemes használni (*emberi vírusok / emberi baktériumok* okozzák a betegséget, *emberi vírusok / állatvírusok*).

KETTŐSPONT A kettőspontot az orvosi nyelvben, a köznyelvben a megszokott módon alkalmazzuk. Az alapszabály: kettőspontot mindig szóköz nélkül kapcsoljuk a bevezető szó/mondat utolsó betűje után, akkor is, ha a betű után még írásjel is van (*nap^o*). Keskeny szóközt a számokkal írt (osztás) és az arány kifejezésekor használt kettőspontoknál teszünk. Ez alól kivétel az időpont jelölése, ha a pont helyett kettőspontot írunk (*10.15; 10:15*).

A kettőspontot alkalmazhatjuk:

- mondatzáró írásjelként (*A bélelkészítésnek két formája terjedt el: Az egyik módszer a végbél kiürítése beöntéssel. A másikonál gyógyszerek adásával tisztítjuk az egész bélrendszert.*)
- tagmondatok között (*A bélelkészítést kétféle módon végezhetjük: beöntést adunk, vagy gyógyszeres béltisztítást végzünk.*)
- mondatrészek között (*A bélelkészítést kétféle módon végezhetjük: beöntéssel és gyógyszerekkel.*)
- osztás, eredmények, arányok jelölésére

A kettőspont szerepe szerint az alábbi megvalósulásokat lehet kiemelni.

FELSOROLÁS Talán leggyakrabban felsorolásokat vezetünk be a kettősponttal (*A műtétben a következő vesznek részt: Laci, Tamás, Kati és Anikó; A szövettani lelet lényeges pontjai: mirigyirák, éretlen, a szövetbe terjed, és vannak éretbörések*).

EGYENES IDÉZET VAGY AZ ÚN. KAPCSOLT EGYENES BESZÉD BEVEZETÉSE Kettőspontot teszünk idézetet vagy egyenes beszédet bevezető mondat végére (*Bessenyei fogalmazta meg: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem”; Azt mondta: nem tud menni a rendezvényre. Kérdezem: követtek el hibát a kóriszmézésnél?*). Kapcsolt egyenes beszéd esetében az alárendelő összetett mondat utalószava és kötőszava (*azt, hogy*) is többnyire hiányzik.

A szerző nevét és írásának címét a név és a cím közé tett kettősponttal jelezhetjük (*Kiss Jenő: A magyar nyelv és nyelvközösség*).

ÉRTELMEZÉS, MAGYARÁZAT, KÖVETKEZTETÉS A kettőspont azt is jelezheti, hogy valamilyen értelmezés, következtetés vagy magyarázat következik (*A dolgozat célja: a méhnyakrák megelőzési lehetőségeinek tanulmányozása*). Ez is lehet felsorolászerű (*A dolgozat célja: a méhnyakrák megelőzési lehetőségeinek tanulmányozása, azok alkalmazásának biztonsága, népességi jelentősége*). Ilyenkor nincs kötőszó, a kettőspont valójában azt helyettesíti.

A kettőspont után a tagmondatot kisbetűvel folytatjuk. Ám ha a kettőspontot követően több mondat következik, mind egyiket, már az elsőt is, nagybetűvel kezdjük.

Egységesítve a vizsgálatok eredményeit, a gyakorlat számára a következők állapíthatók meg:

- *A fiatal (zömében tizenévesek) lányoknál végzett vizsgálatok voltaképpen lezáródtak.*
- *A védőoltások (Cervarix és Gardasil) a 24–26 éveseknél is hatékonyak.*
- *Végkövetkeztetésnek tekinthető az is, hogy a HPV-védőoltás a HPV-vel még nem fertőzött (HPV ártatlan/naiv) nőknél a leghatékonyabb (~100%).*
- *A védőhatás más rákkeltő HPV-fajták fertőzéseivel és azok következményeivel szemben (keresztvédelem) korlátozott.*

Vagy

Egységesítve a vizsgálatok eredményeit, a gyakorlat számára a következők állapíthatók meg: A fiatal (zömében tizenévesek) lányoknál végzett vizsgálatok voltaképpen lezáródtak.

A védőoltások (Cervarix és Gardasil) a 24–26 éveseknél is hatékonyak. Végkövetkeztetésnek tekinthető az is, hogy a HPV-védőoltás a HPV-vel még nem fertőzött (HPV ártatlan/naiv) nőknél a leghatékonyabb (~100%). A védőhatás más rákkeltő HPV-fajták fertőzéseivel és azok következményeivel szemben (keresztvédelem) korlátozott.

Kettősponttal fejezzük ki az értelmezést, ha azzal ún. tartalomváro szót fejtünk ki, vagyis a főmondatban olyan szó van, amelyet a tagmondattal „töltünk meg” tartalommal (*Elfogadhatatlan tény: az elvérzés. Csak egy lehetőséget javasoltam: mihamarabb elvégezni a műtétet*).

Hasonló a bevezető szó, szó szerkezet utáni kettőspont szerepe is (*Nos: így jó az adagolás. Végül is: ez a kezelés is elfogadható*). Az utóbbiaknál vessző is állhat a kettőspont helyett, a kettőspont azonban erőteljesebb figyelemfelhívó szerepű.

A kötőszó nélkül kapcsolódó mellérendelő mondatokban nagyon gyakran az ellentétes *hanem, de* kötőszót helyettesíthetjük kettősponttal fokozott figyelemfelhívásként (*Nemcsak a méh eltávolítása fontos: a környéki nyirokcsomóké is*). Továbbá gyakori ez a megoldás a magyarázó mondatokban is az *ugyanis, hiszen* kötőszók helyett (*Megnyitotta a hasat: tele volt összenövésekkel*).

OSZTÁS, EREDMÉNYEK, ARÁNYOK KIFEJEZÉSE Számokkal társítva, akár osztás jeleként ($8:2 = 4$) vagy eredmények kifejezésére (*a mérkőzés eredménye 2:1 Magyarország javára*) a kettőspont előtt és után is van keskeny szóköz. Ha az eredményt betűvel írjuk, kötőjelet alkalmazunk a kettőspont helyett (*Kettő-egy volt az eredmény*).

Összegezve: a kettőspont alkalmazásában finom árnyalati lehetőségek rejlenek, és ezt az orvosi szakirodalomban nem használjuk ki eléggé. Többek között egyszerűsíthetjük és tömöríthetjük is a megfogalmazásukat. A fenti rövid és korántsem teljes összeállítással ezt is szeretnénk segíteni.

IRODALOM

Keszler Borbála 2004. Írásjelten. *Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.

„...Nálam legalább embernek, bármi koronát is viseljen a fején, lelkemre hatása sohasem volt, sohasem lesz. Bezárhat, fejemet vétetheti, de lelkemet le nem alázhatja, azt, hogy magyarnak lenni megszünjek, nem teheti, s nyelvemet Istentől vettem, és csak Istennek adom a halálba.”

Széchenyi István (1835)